

ЕРОТОГРАФИЈА САВЕ ДАМЈАНОВА ИЛИ *КАКО ЈЕ КОДЕР ФОН ДАМЈАНЕНКО* (ЗАМАЛО?) ПОБЕДИО У ДРУШТВЕНОЈ ИГРИ „СРУШИМО ТАБУЕ“

У овом тексту покушаћемо анализом да сагледамо књижевни принцип Саве Дамјанова, ослоњен на духовну, емоционалну и еротску свејезичност, који се остварују у низовима узбудљивих реченичних творевина. Дамјанов је више пута вешто маневрисао еротиком, експериментишући и искушавајући њене нове употребне вредности, па ћемо, у складу с поменутиим, пробати да одговоримо на питања везана за тај својеврсни, одважни (доследан!) приступ еротском, са свим табуима који га блокирају.

Кључне речи: Еротика, Табу, Морал, Култура/Супкултура, Конзервативност, Другост, Слобода, Телесно, Академско.

У издању предузећа „Службени гласник“ крајем 2011. и почетком 2012. године, изашли су изабрани књижевноисторијски огледи и критике Саве Дамјанова. Реч је о петокњижју у оквиру којег су сакупљени најзначајнији фрагменти (усудићемо се да их назовемо тако, иако није случај о сегментима, већ о целовитим књижевним творевинама) аутора који не само што је потврђени књижевни историчар, критичар и есејиста, већ и аутентични кршилац табуа, берач “зобрањеног воћа” и саучесник модерне еротско-порнографско-*йорноглавске* мисли. Међутим, оно што највише интригира (иако, када говоримо о Дамјанову, тешко је бити искључив и издвојити само јединку) свакако мора бити однос овог писца према наведеним категоријама, његово суштински неискварено разумевање и презентовање припадајућег сексуалног дискурса и свих феномена уже или шире везаних за поље еротског/порнографског/сексуалног (појам

---

¹ vesna.etaba@gmail.com

одабрати према сопственим аспирацијама!). За ту сврху послужиће нам трећа књига “Изабраних дела”² насловљена именом “Српски еротикон”, кроз коју се јасно могу сагледати еротграфски импулс Саве Дамјанова, те његов јединствен однос према великој Еротској Истини. Истовремено, покушаћемо да одговоримо на питање чиме је то тачно аутор увредио *шанано морално чуло* и, према сопственим речима, изазвао цензуру уредника неколицине часописа, затим негодовање представника Цркве, те заслужио отказивање промоције своје књиге “Историја као Апокриф” у Лесковцу (и још понешто, о чему би се могло другом приликом)...

II

Зајинио сам се коме је у српској култури и друштву истински потребно оно што ја пишем, с обзиром да је моја проза (ириче и романи) говор ослобођеног, нешабузираног, радосног језика, оно што је ближе ничеанској „веселој науци“ него просветитељско-утилитарним ојсесијама које још увек владају српском књижевности.

(Сава Дамјанов, „Глас српске“, Бања Лука, интјереју, 2009)

Сава Дамјанов, књижевни критичар, историчар и есејиста (којег, према сопственим тврдњама, ни после три деценије академски духови не узимају озбиљно), принцип слободе, фантастике, креативне еротграфије игре и искорак из табу-зоне схватио је озбиљно. У том смислу рушење, како каже Дамјанов, *намргођених, пашејичних, стјерилно-вискојарних, квазиангажованих и каобајаги ејички позитивних уметничких истина*, постало је, између осталог, један од његових задатака. Круцијално обележје овог аутора јесте то што је остао доследан *својој* истини, а она се своди на истрајност у креирању и изналажењу нових начина на који ће континуирано наставити да крши табуе, јер – *шабуи и не служе да би се поштовали [...]* (Дамјанов, 2011:293).

Еротска фантазија, насупрот мишљењу многих, да поновимо, *намргођених, пашејичних, стјерилно-вискојарних, квазиангажованих и каобајаги ејички позитивних уметничких истина* и њихових твораца, није штетна. Поигравати се разноврсним сегментима живота, историје и културе, повезујући је и укључујући у еротске токове (могли бисмо рећи - и порнографске!), такође, није штетно, нити трује. Аутори попут Дамјанова нису тровачи, нити букачи. Пре би се могло рећи да су, сходно савременим пословним и медијским трендовима, својеврсни ПР-ови ових посебних

² Сава Дамјанов, **Српска књижевност искоса** (I-Вршови несјварног, II-Велики код: Борђе Марковић)

књижевних импулса, ткачи нове, освежене књижевне културе, која полако (ипак не стидљиво!) наставља даље, све до ћошка у којем смркнуте, зловољне догме чуче, шкиље својим крмељивим очима и упиру квргаве прсте према свима који имају у рукама освеживач у спреју за лепу писану реч:

Поука је јасна: можеш овде њсовати и уводити кич у њолиитички живоит, медије, верске ришувале, само не доводи у њишање ѡренуитно важеће догме у ѡим сферама – а ѡе су догме ѡек оисена којом се маниѡулише као новим ѡабуом без ког бисмо ѡбоже нестали са лица Земље или барем ѡстали нико и нишита (С.Дамјанов, Глас српске, интервју 2009).

Заиста, имамо посла са општим парадоксалним ставовима – с једне стране, суочени смо са лустрацијом еротике у књижевности, с друге стране, намеће нам се свакојаки шунд кроз друге видове живота, можда још важније него што је књижевна делатност.

Дакле, српско друштво на ѡочетку XXI века није деѡабуизирано, његови ѡабуи су нешто другачији, али ѡочивају на древним, ѡрадиционалним (читај: конзервативним!) обрасцима у чије се национално-миѡолошке и религиозне оквире лако уграђују искуства електронске културе, “еѡике” новца и материјалне користи, ѡе ѡолиитичког маркетинга заснованог на некој ѡолударвинистичкој идеји борбе за оистанак (Дамјанов, 2011:296).

Када се све ово проблемски шире сагледа, долази се до закључка да вечито дамјановско питање “табуе - бити ил’ убити?” постаје важно, поготово ако се узме у обзир да већину тих табуа (несвесно) руше, пре свега, представници цркве својим понашањем, како аутор наводи, сасвим световним животом достојним њихових паганских предака или ренесансних папа (Дамјанов, 2011:296) (а сви знамо шта то значи!). Јер, основна разлика (не залазећи, наиме, у разлике филозофске природе) између таквих образаца понашања и оног који је заступао Маркиз де Сад јесте то што духовна елита греша, но ћути и прикрива, а Де Сад, иако много пута кажњаван због својих недоличних страсти, остао је, можда, најнепокорнији човек у историји (О’Фелјен, 1981:78). Историја књижевности (и уметности), забележиће Виктор Жмегач, јесте историја кривудања толеранције према ономе што се сматра или се сматрало ружним, саблажњивим, одвратним (Жмегач, 1982:112). Дамјанов ће се, тако, у једном од својих текстова запитати да ли је људско друштво кроз историјску еволуцију и модернизацију имало тенденцију да мимо привида освајања индивидуалних слобода заправо појачава контролу над њима (Дамјанов, 2011:284). Одговор на то питање даће у наставку истог текста:

Пре свега, на ѡочетку XXI века још увек је актуелни владајући један анахрони културолошки концепт, недовољно флексибилан да разуме и ѡрихвата ѡромене које су се ѡоследњих деценија одиграле: ѡај – у биѡи кон-

зервајивни – концепт игнорише чињеницу да су границе између културе и сукултуре (а сходно томе, између “културног” и “некултурног” дискурса) веома релативизоване пошто су се шиз. духовне и креативне сфере (уметност, филозофија, наука...) оствориле за низ некада пошцењених, маргинализованих феномена и продуктивно их укључиле у сопствене токове, као релевантан фрагмент наше епохе (Дамјанов, 2011:285).

Питање је следеће – где би, у складу с новим концептом поделе на културу и супкултуру (у оквиру којег би еротско спадало у домен скоро па маргинализованог, “некултурног”, односно, у супкултуру), требало сврстати литерарну делатност Саве Дамјанова? Ако се узме у обзир то да је реч истовремено о књижевном критичару, есејисти, историчару књижевности, али и о радосном еротографу (јер, није нам промакло Дамјаново карневалско схватање културе и живота уопште), једини закључак био би да је Сава Дамјанов “културно - некултурни (супкултурни)” аутор, носилац ордена *подељених мишљења*, народни писац (јер просвећује и забавља (се) просвећујући), који, према сопственим речима, попут античких богова може да се насмеје ономе што као обичан смртник доживљава трагично и због чега, пати:

[...]дакле: осећам хуморно-ајсурдни смисао целокупне историје (политичке, друштвене, културне), а њене актере видим више као карикатуре него као шиз. величине и хероје. Зар није таква визија сама по себи ајокрифна? Наравно, и у тумачењу књижевности не признајем а priori официјелне ауторитете и официјелни поредак ствари, већ трагам за оним што истински зрачи, што је узбудљиво и необично: због тога ојет испидам некакав јеретик, богохулник који хоће да мења оно што је кобајаги једном заувек дао! (Дамјанов, Дневни лист Данас, 2008).

Оваквим ставом Дамјанов прави храбар искорак из постојећих књижевних, општеусвојених, дисциплина и њихових творевина у виду, да поновимо, *ојшћеусвојених* схватања. Управо у томе лежи његов највећи допринос – Дамјанов је полако почео да ослобађа еротску реч нежељеног жига звери и антидруштвености, да је обликује и укључује у актуелне друштвене токове користећи већ опробан рецепт народне традиције, према којем је хумор најефикасније средство за превазилажење “срамног”. Дакле, пародирање сопствене традиције, њених јунака и других светих институција постојало је много пре Дамјанова, једнако провокативно, а често и далеко слободније (упркос строгом патријархалном поретку). Књижевни јунаци, забележиће Милан Комненић, бар од Сада наовамо, проносили су кроз европску еротичку књижевност час ироничан, час мистичан однос према религији, обреду и свим врстама светиња. Сакрално распаљује еротизам (Комненић, 1981:291). Наравно, лакше је онда подвргнути строгом суду једног човека него читаву књижевну традицију једног народа...

II

Не волим осредњост, не волим млаке и назови коректне интелектуалне резоне, волим само истинске (дакле, врхунске!) заносе и страсћи без обзира да ли су позитивне или негативне. И не само у књижевности, него и у живој уопште. Ако моје “провокације” изазивају такве екстремне реакције, онда у свему томе има смисла: радије ћу прихватићу вечни забрав него индиферентности према мени. Наравно, много је лакше доживети савезе, а најлакше обожавање, мада се И без свега тога може њим илуђима проживети овај чудесни, узбудљиви Живот...

(Сава Дамјанов, Глас српске, интјервју, 2009)

Кључне речи за Саву Дамјанова јесу **Другост** и **Слобода** (нису случајно оба појма написана великим словима). Прва која упућује на нетрпељивост према стереотипима, на још неисказано (неизрециво), неистражено, друкчије, друга која отвара врата забрањеном, узбудљивом и окрепљујућем. Наравно, такав “слободарски” концепт често наилази на неразумевање или прећуткивање. Због чега? На крају крајева, запитаће се овај писац [...]*Зар није погубније и деструктивније “јорнографско” јонашање у самој стварности, “јорнографска” пракса пољичке, религиозне и бизнис елите и естаблишмента, него имагинативни лудизам уметника, филозофа и иних творца паралелних (виртуелних, могућих) светова, које је још Аристотел назвао ошћим именом ПОЕЗИЈА?! (Дамјанов, 2011:287).*

Свој стваралачки импулс Дамјанов објашњава као потребу, жељу, *ерос из говора*, током чијег стварања се не размишља о последицама. Употребом тог еротског, али и фантастичног (уосталом, зар се те две категорије не преплићу или бар додирују?) дискурса, задирањем у језичко – експерименталне слојеве српске традиције, аутор скоро непогрешиво одговара на књижевну тежњу ка новим, свежим, понекад бизарним и гротескним, али разнородним и *развратним* (зашто да не?!) уметничким текстом. Сматрајући, како сам тврди, да еротско стваралаштво није пуки литерарни споменик већ део живе традиције која истински комуницира са савременим читаоцима, Дамјанов то исто наслеђе, без цензуре, васкрсава и ушива у модерне токове наше књижевности. Гледано у једном вишем поретку времена и наслеђа, аутор закључује:

Време је да се српска историја у целини (дакле, не само књижевна!) сагледа и интјерпретира на нов, модернији начин какав додикује 21. веку: стјереотипи који код нас доминирају генерацијама, не би требало да пију воду нове епохе али ипак никако да умру од жеђи! (Дамјанов, Дневни лист Данас, 2008).

Поновићемо питање с почетка теста: чиме је то тачно овај аутор увредио *шанано морално чуло*? Да ли је то можда због тога што је од себе и свог имена створио својеврстан *бренд*? Па зар не би и други учинили исто само да знају на који начин?! Зар у данашњој ери технологије, где се медијски простор друкчије (и паметније!) планира и користи, није важно на који начин ваш глас треба да се чује?

[...]не треба да стрејимо, треба да уметнички искористимо све могућности нових медија, свесни да они који су били никда заувек не нестају: уосталом, током 20. епохе иштамије паралелно је постојала моћна усмена и писана култура (постоје и дан данас!), па ће и у визуелно-знаковном раздобљу дигиталних медија и интернета паралелно постојати и књига, писани текстови и усмена реч! Живимо, дакле, у доба када имамо безбројне могућности, наше је само да будемо смели и изаберемо оне које нашој индивидуалној визији највише одговарају (Дамјанов, Глас српске, 2009).

Захваљујући техно-сфери, многе границе руше се или померају, те се традиционални системи мишљења морају прилагођавати овој надлазећој иновативној структури. Дамјанов је то, међутим, на време (или пре времена) осетио, те је своја интересовања усмерио ка прихватању релативизираних стварности (самим тим и релативизираних граница у оквиру друштва) *[...]Иодсмехнувши се популистичким финишама које се овде јефтино продају и инфериорној митоманији којом нас хране штећотине под маскама владара, заједно са њиховом пољитронском свиштом (у којој је она паракњижевна, парамедијска и паранаучна највулгарнија!)* (Дамјанов, Дневни лист Данас, 2008).

Сава Дамјанов ствара камелеонску прозу која измиче свакој жанровској класификацији и обликовању, искушава наш морал, стид и либералност, спремност да схватимо и пригрлимо неконвенционално и непредвидиво писмо. Ако успемо у томе, он ће још једном потврдити, уосталом, као и толико пута до сада, да је Мајстор Целине, Опсене и Убеђивања. И све то чини својим јединим оружјем, језиком, који, по сопственом нахођењу обликује, ломећи га и поново састављајући, и који, напослетку, преузима улогу главног јунака и оквира, унутар којег је самом себи довољан. Дамјанов заправо не руши табуе – не! – он руши монотону књижевност, застарелу, неинвентивну мисао, представљену кроз, како каже, *нефикционалне и духовно анахроне теме (али и застареле или одавно умрле форме!)*, Дамјанов захтева и изнова трага за новим језичким и мисаоним креацијама, презирући каноне, псеудоинтелектуалне окамењене (бајате!) стереотипе, понављања и изврнута, погрешно протумачена подразумевања. Дамјанов не пристаје на компромисе, он руши митове, калупе и нервозно испољену „академску“ књижевну продукцију, и бесна, стиснута мала слова, која замењује великим кад год и где год му се учини да је потребно:

Зайраво, њих увек изнова оживљава хорда медиокрићетта и незналица која се некако намећне као шобожња владајућа елиџа српског друшћива[...] (Дамјанов, Дневни лист Данас, 2008).

Мирна савест, мисао, машта и надахнуће, али и мала језичка праћка коју је спремио да би нишанио на табуе, довољни су Дамјанову у походу на књижевност. Акција рађа реакцију, стога, писац је спреман на страхом вођену одмазду – страхови од Смехоса и Ероса, од простора слободе који тек треба да буду освојени, од брисања међупростора у којима се крије злослутна реч уперена против телесног, радосног (карневалског) виђења човека и света у целини. За Дамјанова еротизам је прожимање (као што је тврдио Жорж Батај за поезију и еротизам) посебних предмета, али и подељено биће чије половине желе да се сједине - о чему је говорио Платон (Комненић, 1981:287). Своју опсесију чула аутор сасвим растерећено признаје, а спознаје до којих долази уздиже до неслућених висина својих истинских заноса. Зар је то срамно? Зар је неморално бити уметничко-еротски искушеник? Уосталом, ко је измислио поделу еротизма на блажени и демонски вид? (Комненић, 1981:290). Сава Дамјанов алиас Кодер фон Дамјаненко упоран је и има моћну стратегију. А добро је познато, рекао је једном Наполеон Бонапарта, да победа припада најупорнијима.

Међућим проблем је у шоме шћо данас, сућра и ћрекосућра наш хлеб насушини не може бићи онај на ком су вегетћирале наше чукунбабе: његова бајайћосћ може нас накрајко окрејићи, али на дуже сћазе сћвара осећај зловолье и ћрајно усћављује, све док се шћај сан не ћреобрази у смрћи. (Дамјанов, Дневни лист Данас, 2008).

Литература

- ДАМЈАНОВ, Сава, Српски еротикон, Службени гласник, Београд, 2011.
ДАМЈАНОВ, Сава, Дневни лист Данас, интервју, 2008.
ДАМЈАНОВ, Сава, Глас српске, интервју, 2009.
ЖМЕГАЧ, Виктор, Књижевност и Збиља, Школска књига, Загреб, 1982.
О'ФЕЈЛЕН, Џулија, Еротска фантазија, Идеје, год. XII, бр. I (1981).
КОМНЕНИЋ, Милан, Горопадни ерос, Просвета, Београд, 1981.

Vesna D. Malbaški

EROTOGRAPHY OF SAVA DAMJANOV OR HOW DID KODER
VON DAMJANENKO (ALMOST?) WIN IN THE SOCIAL GAME
'LET'S BREAK TABOOS'

Summary

In this text, the author attempts at analyzing the literary principle of Sava Damjanov, which is grounded in spiritual, emotional and erotic panlinguism, and manifested in a series of exciting sentence constructions. Damjanov deftly played with erotica on several occasions, by experimenting and trying out its values. The purpose of the paper is to try to answer the questions related to that unique and audacious (but consistent!) approach, with all the surrounding taboos that hinder it.

Key words: erotica, taboo, morality, culture/subculture, conservatism, the Other, freedom, the flesh, academic